

Marta Walkusz
Interdyscyplinarne Humanistyczne Studia Doktoranckie
Uniwersytet Warszawski, Warszawa, Polska
marta.walkusz@gmail.com

Kolekcja muzyczna Kazimierza Czekotowskiego (1901-1972) w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Abstract

Musical Collection of Kazimierz Czekotowski (1901-1972) in the Main Library of the Stanisław Moniuszko Academy of Music in Gdańsk

The Main Library of Stanisław Moniuszko Academy of Music in Gdansk gathers and stores many collections submitted by different people, especially by the pedagogues of the Academy. One of them is a collection of notes used in artistic work and maybe in vocal teaching by the outstanding Polish singer Kazimierz Czekotowski. The article describes the contents of the collection, particularly the items concerning composers and publishers. The most interesting are hand-written dedications, because, in many cases, it's the only one document confirming artistic contacts between a composer and a performer. It also enables determining the date of composing and the first performance of the work or – indirectly – help identify publication dates.

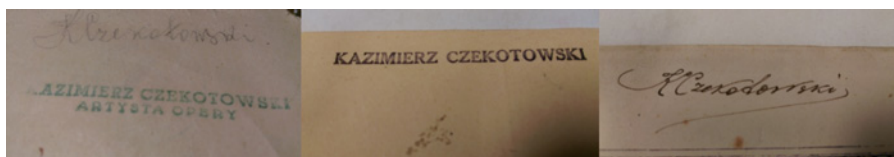
Secondly, it is drawn up a list of publishers present in these collection, which is a contribution to the characteristics of the situation of the Polish music publishing market... (time limits due to publication dates of the items from the Czekotowski collection).

Key words: Main Library of Stanisław Moniuszko Academy of Music in Gdańsk – Kazimierz Czekotowski – private collections – musical items.

Słowa kluczowe: Biblioteka Główna im. Stanisława Moniuszki Akademii Muzycznej w Gdańsku – Kazimierz Czekotowski – księgozbiory prywatne – muzykalia.

Materiały do zasobu Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku (BG AMuz.) pozyskiwane są różnymi drogami, głównie dzięki zakupom książek i nut zlecanym przez pedagogów uczelni. Drugim, cennym źródłem były i są dary przekazywane przez różne osoby. Spośród wielu kolekcji, które Biblioteka posiada w swoich zasobach należy wyróżnić między innymi zbiory zasłużonych pedagogów Akademii Muzycznej: Romana Heisinga (1902-1989)¹, Konrada Pałubickiego (1910-1992)², Pawła Podejki (1914-1996)³, Haliny Mickiewiczówny (1923-2001)⁴ czy Zbigniewa Śliwińskiego (1924-2003)⁵.

W trakcie mojej pracy badawczej dotyczącej druków muzycznych wydanych przez warszawskich edytorów z przełomu XIX i XX w. zorientowałam się, że wiele z nich należy do jednej z najciekawszych kolekcji podarowanych Bibliotece – księgozbioru Kazimierza Czekotowskiego (1901-1972). Został on przekazany Bibliotece Głównej na przełomie marca i kwietnia 1999 r. przez Jana Kusiewicza (1921-2015)⁶. Z książki, w której te dary zarejestrowano wynika, że wpłynęły 184 egzemplarze nut, co potwierdza również liczba opisów bibliograficznych zamieszczonych w katalogu lokalnym Biblioteki – OPUS. Każdy wolumin został opatrzony kolejnym numerem oraz okrągłą pieczęcią „DAR”. Każdy egzemplarz jest także oznaczony pieczęcią własnościową K. Czekotowskiego oraz sygnowany odręcznym podpisem sporządzonym ołówkiem bądź tuszem.

Fot. 1. Znaki własnościowe K. Czekotowskiego. Źródło: BG AMuz., nr inwent. kolejno: N 44811, N 44514, N 44806. Zdjęcie: Marta Walkusz

W zbiorze są zarówno druki muzyczne, jak i rękopisy, dotąd jeszcze nie zbadane. Kolekcja została zarejestrowana w katalogach BG AMuz. I to wła-

¹ *Profesor Roman Heising 1901-1989. W stulecie urodzin*, [red. J. Krassowski], Gdańsk 2002, s. 9-12.

² M. Maćkowiak-Koszykowska, *Konrad Pałubicki (1910-1992). Pamięci Profesora Konrada Pałubickiego*, „Rocznik Informacyjny” 1993, nr 20-21, s. 357-359.

³ J. Krassowski, *Pamięci Pawła Podejki*, [w:] P. Podejko, *Życie muzyczne dawnego Gdańska, Pomorza i Kujaw*, Gdańsk 2001, s. 7-8.

⁴ K.I. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna. Ciepło głosu i serca*, Gdańsk 2009, s. 15-227, 262, 295.

⁵ M. Kosińska, *Zbigniew Śliwiński*, [online] <http://culture.pl/pl/tworca/zbigniew-sliwinski> [dostęp 10.03.2017].

⁶ *Jan Kusiewicz. Doktor honoris causa Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku. Gdańsk, 19 listopada 2012 roku*, red. D. Dopierała, Gdańsk 2012, s. 14-15.

śnie opisy bibliograficzne z katalogu OPUS, sporządzone bardzo rzetelnie, szczegółowo i zweryfikowane z autopsji, są głównym źródłem informacji potrzebnych do omówienia księgozbioru K. Czekotowskiego.

Przeanalizowałam omawiane muzykalia biorąc pod uwagę następujące kryteria: obecni w zbiorze kompozytorzy, formy muzyczne oraz obsady wykonawcze; wydawcy druków, także z podziałem na serie wydawnicze w celu stwierdzenia bądź odrzucenia istnienia pewnego porządku. Istotne znaczenie mają również odręczne notatki występujące niemal na każdym egzemplarzu nut, na przykład dedykacje kompozytorów dla Czekotowskiego mogą dowodzić (ale nie muszą) artystycznych kontaktów między twórcą utworu i jego wykonawcą, pozwalają także na ustalenie daty skomponowania i prawykonania dzieła lub – pośrednio – pomagają określić datę wydania nut.

Moje badania mają na celu również uzupełnienie danych w katalogu bibliotecznym, zwłaszcza w zakresie roku wydania nut oraz ustalenia dat życia kompozytorów. Przy identyfikacji bibliograficznej druków ze zbiorów BG AMuz. bardzo pomocna była analiza katalogu głównego Biblioteki Narodowej w Warszawie (BN) i bibliotek zagranicznych.

Kazimierz Czekotowski – życie i działalność artystyczna

O znamienitym soliście powstała zaledwie jedna rozprawa monograficzna; jest to praca magisterska napisana w 1994 r. przez Marka Kaczanowskiego pod kierunkiem profesora Piotra Kusiewicza⁷ na Wydziale Wokalno-Aktorskim Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku⁸.

K. Czekotowski urodził się 2 III 1901 r. w Jekaterynosławiu (do 2016 r. Dniepropetrowsk, obecnie Dniepr) na Ukrainie. W 1920 r. przyjechał do Warszawy, studiował na Politechnice Warszawskiej oraz w Konserwatorium Warszawskim. Dyplom w klasie śpiewu solowego Marii Sankowskiej⁹ uzyskał w 1927 r. Po ukończeniu studiów w Polsce, umiejętności wokalne do-

⁷ P. Kusiewicz, wokalista (tenor) i pedagog śpiewu na Wydziale Wokalno-Aktorskim AMuz. w Gdańsku, syn J. Kusiewicza, jednocześnie chrześniak K. Czekotowskiego.

⁸ M. Kaczanowski, *Kazimierz Czekotowski - życie, działalność artystyczna i pedagogiczna*, praca magisterska napisana pod kierunkiem P. Kusiewicza, Gdańsk 1994, przechowywana w Archiwum, w Magazynie BG AMuz. w Gdańsku, nr inwent. PD 2765, sygn. 78(043)III - Kac-Kaz.

⁹ M. Sankowska, od 1920 r. do lat powojennych profesor klasy śpiewu Konserwatorium Warszawskiego. Zob. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej do Uniwersytetu. Dzieje wyższej uczelni muzycznej w Warszawie 1810-2010*. [T. 1]: 1810-1944, Warszawa 2011, s. 385. Ta sama autorka podaje również drugie imię Sankowskiej: Antonina, zob. tamże, [T. 2]: 1945-2010, Warszawa 2016, s. 17, 39. Dostępne źródła nie podają dat życia śpiewaczki, prawdopodobna data śmierci: 1962 r. Zob. *Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne*, [online] https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=6209 [dostęp 10.03.2017].

skonał w Włoszech pod kierunkiem Alessandra Bonciego (1870-1940)¹⁰ oraz Giuseppego Anselmiego (1876-1929)¹¹.

Po powrocie do Polski rozpoczął karierę solistyczną w Operze Poznańskiej, a w 1931 r. otrzymał zaproszenie prezydenta Turcji do objęcia profesury śpiewu w ankarskim konserwatorium. Wyjechał tam w towarzystwie żony, znamienitej śpiewaczki Marii Bojar-Przemienieckiej (1897-1982)¹² oraz siostry, Marii Czekotowskiej (1904-1992)¹³. Po czterech latach powrócił do kraju, wznawiając działalność artystyczną, m.in. na scenie Teatru Wielkiego w Warszawie, a po wojnie na Wybrzeżu, gdzie uruchomił Średnią Szkołę Muzyczną w Gdyni oraz prowadził zajęcia na Wydziale Wokalnym Wyższej Szkoły Muzycznej w Sopocie; w roku akademickim 1951/1952 był dziekanem tegoż wydziału¹⁴. Czekotowski był również współorganizatorem Studia Operowego przy Państwowej Filharmonii Bałtyckiej w Gdańsku.

W 1953 r. powrócił do Warszawy i przez dwa sezony był solistą Opery Warszawskiej. Po dwóch latach zaangażował się już bardziej w działalność organizatorską (był m.in. współorganizatorem związków twórczych – Stowarzyszenia Polskich Artystów Teatru i Filmu oraz Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków) oraz pedagogiczną, wykładał m.in. w Wyższej Szkole Muzycznej im. Fryderyka Chopina. Zmarł po długiej chorobie w 1972 r.

¹⁰ J. Kański, *Bonci Alessandro*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM : część biograficzna*. [T. 1]: *A-B*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1979, s. 361.

¹¹ J. Kański, *Anselmi Giuseppe*, tamże, s. 55.

¹² Maria Magdalena Czekotowska, z domu Szymańska (lub Szyniańska, zob. *Cmentarz Powązkowski w Warszawie*, [online] <http://www.sowa.website.pl/powazki/Pochowani/spiszm.html> [dostęp 13.03.2017] vs. Preobrażeńska, pseud. Bojar-Przemieniecka – śpiewaczka, pedagog. Ukończyła szkołę Marii Sobolewskiej w Konserwatorium Warszawskim, uzupełniła studia w Niemczech i Włoszech. Występowała często wspólnie z mężem K. Czekotowskim, głównie na poznańskiej oraz warszawskiej scenie operowej, a także, w latach 1933-1935 w Filharmonii w Ankarze. W Turcji oboje byli pedagogami śpiewu. Bojar-Przemieniecka od 1936 r. uczyła w Szkole Muzycznej im. K. Kurpińskiego w Warszawie, po II wojnie światowej w szkołach muzycznych w Trójmieście, a po 1953 r. w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie. Zob. *Maria Czekotowska*, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/42747/maria-czekotowska> [dostęp 13.03.2017]. W BG AMuz. w Gdańsku jest również kolekcja nut M. Bojar-Przemienieckiej.

¹³ Maria Antonina Czekotowska, śpiewaczka, siostra K. Czekotowskiego. W latach 1935-1939 solistka Teatru Wielkiego w Warszawie. Zob. *Maria Czekotowska*, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/5722/maria-czekotowska> [dostęp 13.03.2017]. Por. też informacje o M.A. Czekotowskiej w haśle *Czekotowski Kazimierz*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2: *1900-1980*, [komitet red. Z. Wilski i in.], Warszawa 1994, s. 136-137.

¹⁴ A. Zawilski, *Wydział III Wokalno-Aktorski*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku 1947-1997. Księga Jubileuszowa*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 1997, s. 69-70.

Charakterystyka muzyczna zbioru. Formy muzyczne, faktura i obsada wykonawcza

Życie muzyczne K. Czekotowskiego początkowo koncentrowało się głównie na występach scenicznych. Dobór repertuaru wykonawczego zależał więc przede wszystkim od aktualnego popytu na dany rodzaj dzieła muzycznego, a także od popularności samego kompozytora. Warto wspomnieć, że Czekotowski wyjechał do Turcji, by wziąć udział w specjalnym programie kulturalno-artystycznym, którego celem była próba popularyzacji kultur zachodnioeuropejskich i zaszczepienia ich w tym kraju. Tym bardziej więc dobór repertuaru, o którym zdecydował zapewne sam Czekotowski, jest przykładem celowego krzewienia polskiej muzyki za granicą.

Należy również brać pod uwagę fakt, że Czekotowskiemu, znakomitemu barytonowi, wielu kompozytorów dedykowało swoje pieśni, co znajduje wyraz w odręcznych zapiskach zamieszczonych na nutach. Oczywiście jest więc, że jego kolekcja druków jest odzwierciedleniem działalności artystycznej, lecz proveniencja większości egzemplarzy świadczy o tym, że zbiór posiadał także wartość sentymentalną. Nie jest natomiast pewne, czy w działalności pedagogicznej artysta wykorzystywał dzieła ze swojej kolekcji.

Wśród utworów znajdujących się w zbiorze, pieśni solowe stanowią podstawę repertuaru. Oprócz nich można odnaleźć takie formy jak: serenadę, madrygał, canzonę, cavatinę, balladę i arię. Ze względu na pojawiające się obsady wykonawcze można rozróżnić następujące składy (w nawiasie podano liczbę utworów na daną obsadę): głos i fortepian (165), dwa głosy i fortepian (15), głos, fortepian i inne instrumenty (dwa), trio wokalne z towarzyszeniem fortepianu (dwa). Ponadto spośród utworów na wyżej wymienione składy należy odróżnić fragmenty z oper, gdzie partia orkiestry opracowana jest na fortepian (16).

Zbiór K. Czekotowskiego pod względem faktury wykonawczej oraz zważywszy na obecność określonych form muzycznych cechuje się jednorodnością. Pieśni na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu wypełniają niemal 90% kolekcji. Nie jest to w żadnej mierze zaskakujące, gdyż taka obsada uważana jest za najwygodniejszą i łatwą w realizacji, stąd też jest najczęściej wybierana przez każdego wykonawcę, któremu zależy na dotarciu do jak najszerszego grona odbiorców. Repertuar ten potwierdza również regułę, zauważoną w trakcie rozmaitych analiz wydawnictw nutowych przechowywanych w innych bibliotekach polskich: działalność wydawnicza krajowych edytorów z drugiej połowy XIX w. obejmuje prawie wyłącznie muzykę polską. Dominują w niej utwory na fortepian, najczęściej w łatwym układzie

(niejednokrotnie zebrane w serie dydaktyczne) oraz na głos solowy z towarzyszeniem fortepianu. Utwory symfoniczne oraz kameralne wykonywano z rękopisów kompozytorów, stąd brak ich oficjalnych wydań¹⁵. Jednym z powodów popytu na proste obsady z wykorzystaniem fortepianu, obok wyżej wspomnianej poręczności tego składu, była stosunkowo zła sytuacja ówczesnej polskiej symfoniki oraz brak dobrych orkiestr symfonicznych. Kompozytorzy aranżowali partię orkiestry na fortepian na cztery ręce lub na kwintet smyczkowy¹⁶. Ta niekorzystna sytuacja wynikała m.in. z wysokiego wówczas poziomu nauczania w klasach fortepianu, na przykład w Instytucie Muzycznym Warszawskim – zwłaszcza od roku szkolnego 1879/1880, od którego kierownictwo IMW przejął pianista i kompozytor Aleksander Zarzycki (1834-1895) – kosztem gry w orkiestrze i klas innych instrumentów¹⁷. Tak więc utwory fortepianowe stanowiły największy odsetek wykonań. Z drugiej strony wzmożona potrzeba kształcenia pianistów wymagała repertuaru dostępnego na wszystkich poziomach trudności.

Interesująco kształtuje się też udział liczbowy dzieł poszczególnych twórców w kolekcji K. Czekotowskiego. Ze względu na dobór kompozytorów zbiór prezentuje dość szerokie spektrum, z którego można jednak wysnuć wniosek, że K. Czekotowski szczególnie promował polskich kompozytorów XIX oraz przełomu XIX i XX w. (29 kompozytorów polskich, 50 twórców innego pochodzenia). Biorąc pod uwagę tylko twórców reprezentowanych w kolekcji przez ponad pięć utworów, można wnioskować (bardzo ostrożnie, bo nie zawsze ilość dzieł świadczy o zainteresowaniu kolekcjonera twórczością ich autora, o czym później), że Czekotowski szczególnie cenił kompozycje kolejno: Stanisława Moniuszki (1819-1872), Henryka Skirmuntta (1869-1939), Witolda Świącickiego (daty życia nieznane), Stanisława Niedzielskiego (1842-1895), Piotra Maszyńskiego (1855-1934), Piotra Czajkowskiego (1840-1893), Stanisława Samuela Lipskiego (1880-1937), Jules'a Masseneta (1842-1912) oraz Zygmunta Noskowskiego (1846-1909).

W późniejszych rozważaniach pominęłam zupełnie kwestię obecności w kolekcji kompozytorów zagranicznych oraz polskich muzyków uznawanych powszechnie za najwybitniejszych (np. Karol Szymanowski – 1882-1937, Z. Noskowski, Moniuszko). Skupiłam się na mniej znanych

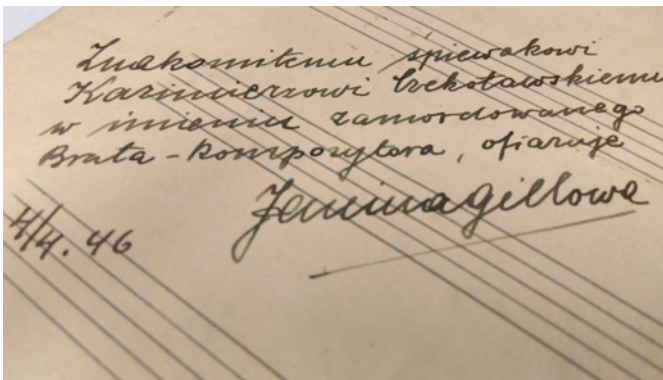
¹⁵ M. Prokopowicz, *Muzyczny ruch wydawniczy*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku [materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, 10-12 XI 1976 r.]*, pod red. A. Spóza, Warszawa 1980, s. 256.

¹⁶ I. Poniatowska, *Twórczość symfoniczna i kameralna środowiska warszawskiego w latach 1860-1914*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 225-226.

¹⁷ A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego (1860-1918)*, Warszawa 1967, s. 60-61, 67.

autorach, by dociec, dlaczego akurat ich utwory znalazły się w zbiorze artysty. Stąd istotnym zadaniem była analiza notatek sporządzonych przez darczyńców druków, dedykacji, odręcznych przekładów, podpisów i pieczęci oraz innych adnotacji obecnych na wielu egzemplarzach.

Sporządzone odręcznie dedykacje kompozytorów dla K. Czekotowskiego w wielu przypadkach świadczą o tym, iż z wykonawcą łączyły ich pozaartystyczne, przyjacielskie stosunki. Na utworach występują dedykacje od Adama Suzina (1898-1982)¹⁸, Aleksandra Wielhorskiego (1889-1952), H. Skirmuntta, Feliksa Rybickiego (1899-1978)¹⁹, S.S. Lipskiego, W. Święcickiego, Jana Pasierba-Orlanda (1903-1984), Witolda Friemanna (1889-1977), Edwarda Mąkoszy (1886-1974) oraz od siostry Wiktora Hausmanna (1892-1943).

Fot. 2. *Modlitwa* (24 II 1941)²⁰ – „Znakomitemu śpiewakowi Kazimierzowi Czekotowskiemu w imieniu zamordowanego Brata – kompozytora, ofiaruje Janina Gillowa 4/4.46”.

Źródło: BG AMuz., nr inwent. Ms 220. Zdjęcie: Marta Walkusz

¹⁸ A. Suzin, *Kołysanka w Des-dur* do słów M. Schwarzenberg-Czernego, [b.m.] 1924, [3] s., rps; 27x18 cm. Autograf. Na s. tyt. ded.: „Kochanemu i sympatycznemu a baryczącemu Kazikowi Czekotowskiemu z prośbą o... «co sam wiesz najlepiej» Ad. Suzin.”. Nr inwent. Ms 221, sygn. 78(0.032) Suzin A – Kołys. Por. K. Janczewska-Sołomko, *Suzin Adam Ewaryst*, [w:] PSB. T. 46: *Surmacki Leopold – Szaniawski Józefat (Józefat) Konstanty*, Warszawa-Kraków 2009-2010, s. 107-108.

¹⁹ F. Rybicki, *Trzy pieśni* op. 3 na głos średni z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Gebethner i Wolff, cop. 1929, 11 s. ; 32 cm. Nr wyd. 136. Znak wyd. G. 6643 W. Na k. tyt. zielona pieczęć: „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”. Poniżej ręcznie pisana dedykacja: „Drogiemu Koledze [?] Kazm. Czekotowskiemu z prośbą o życzliwą pamięć - Autor. [?] 3/VII 1929 r.” Nr inwent. N 44449, sygn. 78(0.068) Rybic F - 3 Pieśn 3.

²⁰ W. Hausmann, *Modlitwa* (24 II 1941), słowa: M. Prokopowicz, Warszawa 1941, [3] s. ; 35 cm. Autograf. Nr inwent. Ms 220, sygn. 78(0.032) Hausm W – Modli.

Twórczość wyżej wymienionych kompozytorów nie jest obecnie popularna, a oni sami są raczej zapomniani, z wyjątkiem F. Rybickiego²¹. Tym bardziej warto powiedzieć kilka słów o niektórych z nich na podstawie do tej pory zgromadzonych, niestety niejednokrotnie fragmentarycznych, wręcz śladowych informacji.

Do takich osób należy A. Wielhorski, który zadedykował K. Czekotowskiemu tylko jedną pieśń *Na perłowych świtań zorze* op. 15 nr 1²². Ich spotkanie mogło nastąpić po 1922 r., kiedy to Czekotowski wstąpił do Konserwatorium Warszawskiego, gdzie już od 1919 r. A. Wielhorski był profesorem klasy fortepianu²³. Wielhorski nie cieszył się popularnością jako kompozytor. Uznawano go za dyletanta od początku jego działalności w tej dziedzinie, czyli od 25 IV 1920 r. Tego bowiem dnia wystąpił z koncertem kompozytorskim, którego recenzje, autorstwa m.in. Felicjana Szopskiego (1865-1939), były niestety miażdżące²⁴. Do nieznajomości kompozycji A. Wielhorskiego przyczyniło się także powstanie warszawskie, podczas którego część jego dzieł spłonęła²⁵. Utwór przechowywany w BG AMuz. jest tym bardziej dla nas cenny.

Odmienne ma się rzecz z H. Skirmunttem. Spośród 17 utworów, które posiadał w swoim zbiorze K. Czekotowski, pięć zostało opatrzonych dedykacjami kompozytora. Dwa z nich H. Skirmuntt poświęcił wykonawcy osobiście, w tym *Rok życia*²⁶.

²¹ F. Rybicki zawdzięcza popularność głównie zbiorom utworów fortepianowych przeznaczonym dla osób początkujących, zwłaszcza *Mały modernista* op. 23 (wydany w 1938 r.), *Już gram* op. 24 (1946), *Zaczynam grać* op. 20 (1947), oraz *Gram wszystko* op. 22 (1948). Ponadto ceniona jest jego twórczość chóralna oraz pozostałe dzieła przeznaczone dla dzieci i młodzieży, mające – poza artystycznymi – także walory dydaktyczne. Zob. A. Nowak, *Rybicki Feliks Bronisław Tymoteusz*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM...* [T.8]: *Pe-r*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 530-531.

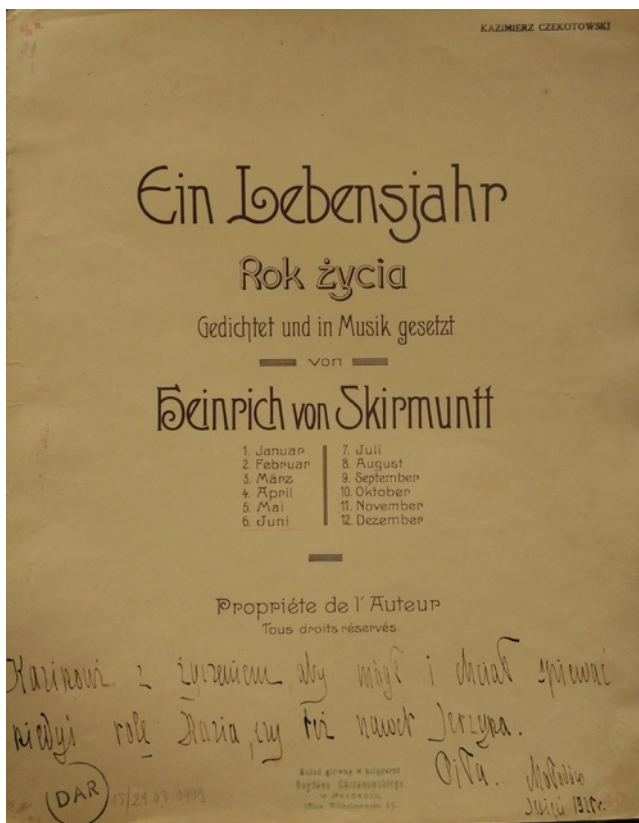
²² A. Wielhorski, *Pieśni*. [Nr] 4: *Na perłowych świtań zorze* op. 15 nr 1, słowa: Zdzisław Dębicki, Warszawa: Spółka Wydawnicza Nut; Skład Główny w Księgarni Jerzy Dunin-Borkowski, [1920], 3 s.; 32 cm. Znak wyd. H. 21 Z. Na s. tyt. dedykacja napisana czarnym atramentem: „Panu Kazimierzowi Czekotowskiemu w dowód szczerzej sympatii od autor[a] 192?” oraz pieczęć: „M. Bojar-Przemieniecka artystka opery” (zielony tusz). Nr inwent. N 44303, sygn. 78(0.068) Wielh A - Pieśń 15/1.

²³ J. Miklaszewska, *Wielhorski Aleksander*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM...* [T. 12]: *W-Ż*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2012, s. 161-162.

²⁴ R. Jasiński, *Na przelomie epok. Muzyka w Warszawie (1910-1927)*, Warszawa 1979, s. 345-346, 576.

²⁵ Spuścizna A. Wielhorskiego przechowywana jest w BN, zob. *Zbiory muzyczne*, [online] <http://www.bn.org.pl/zbiory/zbiory-muzyczne> [dostęp 14.03.2017].

²⁶ H. Skirmuntt, *Ein Lebensjahr*. [Nr] 6. Juni, gedichtet und in Musik gesetzt von Heinrich von Skirmuntt, [b.m.] : Propriété de l'Auteur, [192-?], 7 s.; 34 cm. Nr inwent. N 44462, sygn. 78(0.068) Skirm H - Rokzy 6.

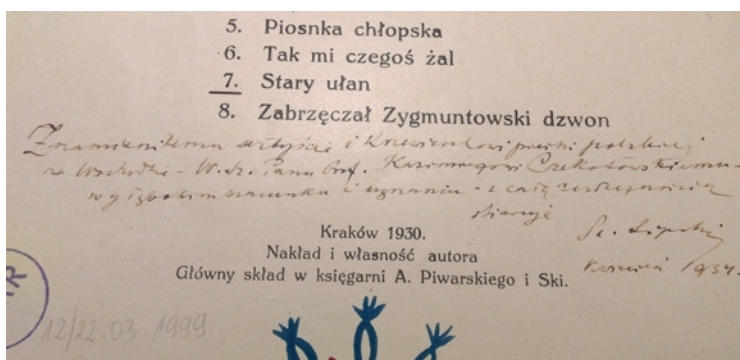
Fot. 3. Juni z cyklu *Ein Lebensjahr* nr 6 – „Kazikowi z życzeniem, aby mógł i chciał śpiewać kiedyś rolę Kazia, czy też nawet Jerzyka. Piła. Mołodów Jesień 1925 r.” Źródło: BG AMuz., nr inwent. N 44462. Zdjęcie: Marta Walkusz

H. Skirmuntt był poetą i muzykiem, bratem Konstantego (1866-1949), posła na sejm, ministra spraw zagranicznych RP w latach 1921-1922, a później wieloletniego ambasadora RP w Anglii. Henryk kształcił się w konserwatorium petersburskim u Antona Rubinsteina (1829-1894), następnie kontynuował studia m.in. w Paryżu u J. Masseneta, w Warszawie u Z. Noskowskiego oraz u Engelberta Humperdincka (1854-1921) w Berlinie. Komponował głównie pieśni do własnych słów lub do utworów polskich i zagranicznych poetów. Uważany jest także za pierwszego polskiego kompozytora, który nazwał swoje dzieła sceniczne dramatami muzycznymi²⁷. Jednym z najlepszych przykładów jest opera *Pan Wołodyjowski*, do której

²⁷ A. Michalska, *Henryk Skirmuntt – zapomniany poeta i kompozytor*, [w:] *Biblioteka Muzyczna 2000-2006 = Music Library 2000-2006*, red. S. Hrabia, A. Spóz, Warszawa 2008, s. 183-191.

libretto napisał sam H. Skirmuntt na podstawie powieści Henryka Sienkiewicza, którego *notabene* poznał osobiście w 1899 r. i wówczas zaprezentował mu swój utwór²⁸.

S.S. Lipski był związany z Krakowem²⁹. Skomponował około 55 pieśni na głos z towarzyszeniem fortepianu, w tym cykl *Osiem pieśni* op. 15 w wydaniu księgarni Antoniego Piwarskiego i Spółki³⁰ z około 1929-1930 r., z którego numery: 1, 5, 6, 7 i 8 znajdują się w kolekcji K. Czekotowskiego. Dwie z nich zadedykowane są K. Czekotowskiemu, następne dwie jego żonie, M. Bojar-Przemienieckiej³¹. Wszystkie dedykacje pochodzą z kwietnia 1934 r.

Fot. 4. *Stary ulan* ze zbioru *Osiem pieśni* op. 15 nr 8³² – „Znamienitemu artyście i Krzewicielowi polskiej na Wschodzie – W. Sz. Panu Prof. Kazimierzowi Czekotowskiemu w głębokim szacunku i uznaniu – z całą usłużnością ofiaruje St. Lipski. Kwiecień 1934.” Źródło: BG AMuz., nr inwent. N 44436. Zdjęcie: Marta Walkusz

W tym czasie S.S. Lipski kończył akurat swą działalność artystyczną, natomiast Czekotowscy przebywali w Turcji. Czy wykonywali te pieśni w Ankarze, nie wiadomo.

²⁸ K. Skirmunt, *Moje wspomnienia 1866-1945*, Rzeszów 1998, s. 23.

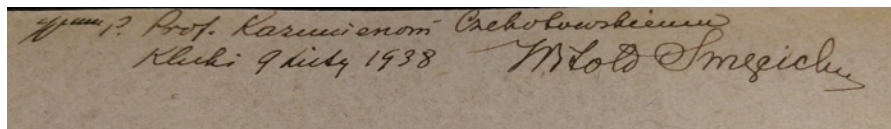
²⁹ J. Marczyńska, *Lipski Stanisław Samuel*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM...* [T. 5]: *K, l, l*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 366-367.

³⁰ Księgarz, nakładca A. Piwarski żył w latach 1868-1929; księgarnia A. Piwarskiego i Spółki działała w latach 1897-1933. Zob. m.in. M. Lewicki, *Wydawnictwa nutowe krakowskiej oficyny Juliusza Wildta*, „Młoda Muzykologia” 2013, s. 108.

³¹ Np. S.S. Lipski, *Osiem pieśni* op. 15. [Nr 1]: *Biedne pieśni mojej duszy*, [słowa] L[ucjan]. Rydel, Kraków : Nakł. autora, Główny skład w księgarni A. Piwarskiego i Ski, 1930, [cop. 1929], 9 s. ; 34 cm. Na s. tyt. dedykacja: „Znamienitej pieśniarce naszej J. W. Pani Marji Bojar-Przemienieckiej z wyrazami najgłębszego szacunku i wielkiego uznania - Autor. Kwiecień 1934”. Nr inwent. N 44382, sygn. 78(0.068) Lipsk S - Pieśń 15/1.

³² S.S. Lipski, *Osiem pieśni* op. 15. [Nr] 7: *Stary ulan*, słowa Roman Dallmajer (z r. 1864), Kraków : Nakł. autora, Główny skład w księgarni A. Piwarskiego i Ski, 1930, [cop. 1929], 5 s. ; 34 cm. Nr inwent. N 44436, sygn. 78(0.068) Lipsk S - Pieśń 15/7.

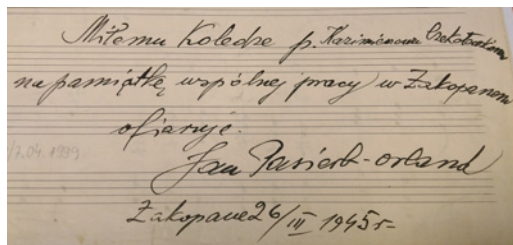
O W. Świąćickim w ogóle brakuje wzmianek w znanych mi publikacjach tradycyjnych i elektronicznych. W zbiorze K. Czekotowskiego zachowało się aż 14 utworów z jego dedykacjami.

Fot. 5. *Ave Maria* op. 15³³ – „Wmu P. Kazimierzowi Czekotowskiemu – Witold Świąćicki. Kluki 9 luty 1938”. Źródło: BG AMuz., nr inwent. N 44473. Zdjęcie: Marta Walkusz

Przypuszczalnie W. Świąćicki pochodził z rodziny Konstancji Świąćickiej (daty życia nieznane), u której studiował śpiew w Toruniu wspomniany powyżej J. Kusiewicz, późniejszy wychowanek K. Czekotowskiego. Wnukiem K. Świąćickiej jest kompozytor, pianista i trębacz jazzowy Mateusz Świąćicki³⁴. Znajomość W. Świąćickiego z Czekotowskim pozostaje tylko hipotezą, mimo że wszystkie utwory kompozytora, znajdujące się w kolekcji Czekotowskiego, zostały opatrzone dedykacjami z podaniem dat dziennych. Pochodzą one z okresu między 27 III 1936 r. a 9 II 1938 r., w tym czasie K. Czekotowski odnosił ogromny sukces śpiewając na scenie Teatru Wielkiego w Warszawie w największych dziełach operowych, m.in. w *Parsifalu* Ryszarda Wagnera oraz *Borysie Godunowie* Mikołaja Rimskiego-Korsakowa³⁵. Możliwe jest więc, że kompozytor poprzez ofiarowanie swoich utworów chciał zainteresować swoją twórczością śpiewaka i zawrzeć z nim znajomość.

W zbiorze K. Czekotowskiego znajdujemy też utwór z dedykacją J. Pasierba-Orlanda.

Fot. 6. *Dwie pieśni o morzu*³⁶ – „Miłemu koledze p. Kazimierzowi Czekotowskiemu na pamiątkę wspólnej pracy w Zakopanem ofiaruję Jan Pasierb-Orland Zakopane 26/III 1945 r.” Źródło: BG AMuz., nr inwent. Ms 219. Zdjęcie: Marta Walkusz

³³ W. Świąćicki, *Ave Maria* op. 15, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1938?], 3 s. ; 34 cm. Nr inwent. N 44473, sygn. 78(0.068) Świąć W – Avema.

³⁴ J. Świąćicka, *Mateusz Świąćicki. Biografia*, [online] <https://mateuszswiecicki.pl/biografia/> [dostęp 01.02.2017].

³⁵ M. Kaczanowski, dz. cyt., s. 9.

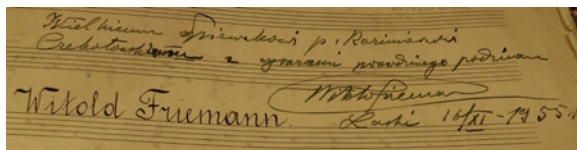
³⁶ J. Pasierb-Orland, *Dwie pieśni o morzu nagrodzone na Konkursie Ligi Morskiej i Kolonialnej w roku 1938*, słowa Kornel Makuszyński, Zakopane 1945, [3] s. ; 34 cm. Autograf. Nr inwent. Ms 219, sygn. 78(0.032) Pasie-O J – Dwiep.

Z prezentowanego autografu jednoznacznie wynika, że obaj muzycy spotkali się w Zakopanem. Istotnie, K. Czekotowski dochodził tam do zdrowia po przebytej chorobie, jednocześnie koncertując wraz z opiekującą się nim żoną Marią. W Zakopanem przebywali przynajmniej do 26 III 1945 r. J. Pasierb-Orland był dyrygentem i kompozytorem związanym z Krakowem oraz Warszawą, gdzie m.in. założył Chór Orlanda znany z licznych występów radiowych oraz zespół przy Związku Zawodowym Pracowników Kultury³⁷. Komponował głównie pieśni solowe na głos z fortepianem oraz pieśni chóralne. W Zakopanem mieszkał najpierw w latach 1925-1930, lecząc się, grywając na pianinie w „niemym” wówczas kinie „Sokół” i na organach w kościele jezuitów. Następnie, po powstaniu warszawskim, osiadł w Zakopanem na stałe³⁸.

W kolekcji K. Czekotowskiego znajdują się tylko dwa utwory W. Friemanna. Oba rękopisy autor zadedykował śpiewakowi w 1955 r.

Fot. 7. *Czerkieska pieśń*³⁹

„Wielkiemu Śpiewakowi
p. Kazimierzowi
Czekotowskiemu z wyrazami
prawdziwego podziwu Witold
Friemann Laski 16/XI 1955 r.”

Źródło: BG AMuz., nr inwent. Ms 216. Zdjęcie: Marta Walkusz

Autor biografii śpiewaka wspomina, że w tym roku „po wycofaniu się ze sceny (1955) [Czekotowski] występuje na estradach koncertowych w kraju”⁴⁰. W. Friemann, kompozytor po wojnie raczej zapomniany⁴¹, wcześniej był uznanym twórcą, dyrygentem i pianistą. Jego pieśni śpiewała m.in. Ada Sari (1886-1968)⁴². Od 1946 r. pracował jako dyrygent i nauczyciel gry

³⁷ J. Krassowski, *Pasierb, Jan Orland*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918-2000. Praca zbiorowa*. T. 2: *Biogramy*, pod red. M. Podhajskiego, Gdańsk 2005, s. 732-733.

³⁸ A. Zaczynski, *Zakopiański jubilat*, „Tygodnik Powszechny” 1975, nr 21, s. 4.

³⁹ W. Friemann, *Czerkieska pieśń*, wolny przekł. z M. Lermontowa, Laski 1955, [4] s.; 36 cm, rps. Nr inwent. Ms 216, sygn. 78(0.032) Friem W. – Czerk. Utwór ten został wydany drukiem w 1922 i ponownie w 1968 r. w zbiorze *3 pieśni* op. 301. Zob. A. Mitscha, *Witold Friemann. Życie i twórczość*, Katowice 1980, s. 175.

⁴⁰ M. Kaczanowski, dz. cyt., s. 11.

⁴¹ E. Szczepańska-Malinowska, *Friemann Witold*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM...* [T. 3]: *E,f,g*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1987, s. 164-165.

⁴² Ada (Adela) Sari, właściwie Jadwiga Leontyna Scheuer, śpiewaczka, zwana „królową koloratury”, właścicielka fascynującego, wręcz legendarnego głosu o szlacheckiej barwie. W swym repertuarze obok największych arcydzieł operowych bardzo często wykonywała pieśni kompozytorów polskich. Uznawana była za doskonałego pedagoga, wykształciła wielu wybitnych artystów. Zob. *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2, s. 625.

na fortepianie w zakładzie dla ociemniałych w Laskach, lecz ponad to, że skomponował pieśń do słów Czekotowskiego nie ma żadnych informacji o kontaktach kompozytora z wokalistą.

W kolekcji śpiewaka zachował się jeden rękopis z utworem E. Mąkoszy *A gdy śpiewać to już śpiewać* do słów Marii Konopnickiej (1842-1910), zadedykowanym K. Czekotowskiemu 20 VII 1956 r., kiedy wokalista poświęcił się już prawie wyłącznie działalności organizatorskiej. E. Mąkosza był także dyrygentem, prowadził działalność organizatorską i społeczną, zajmował się również etnomuzykologią, prowadząc studia nad folklorem regionu częstochowskiego. Skomponował ok. 1000 utworów (kompozycję studiował m.in. u Z. Noskowskiego), a jego rękopisy przechowywane są w Bibliotece Jasnogórskiej w Częstochowie⁴³. Nie wiadomo, dlaczego akurat w 1956 r. E. Mąkosza zadedykował pieśń Czekotowskiemu i w jakich okolicznościach obaj artyści mogli się poznać.

Charakterystyka wydawnicza kolekcji K. Czekotowskiego

W analizowanym zbiorze zwraca uwagę przede wszystkim przeważająca liczba nut (76) opublikowanych z warszawskim adresem wydawniczym oraz 13 druków wydanych własnym nakładem przez H. Skirmuntta:

Tab. 1: Wykaz wydawców⁴⁴

Wydawca i miejsce wydania	Liczba druków	Daty wydania
Gebethner i Wolff (Warszawa ⁴⁵)	47	1860-1938
Bez wydawcy (nakład H. Skirmuntta)	13	po 1920

⁴³ M.T. Łukaszeński, *Mąkosza Edward*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918-2000. Praca zbiorowa*. T. 2: *Biogramy*, dz. cyt., s. 605-606.

⁴⁴ Liczbę druków poszczególnych wydawców pojawiających się w kolekcji Czekotowskiego ułożono w porządku malejącym (edytorów występujących jednorazowo w kolekcji uporządkowano alfabetycznie). Nazwy wydawców zostały przejęte z druków, miejsca wydania podano w języku polskim. Powtórzenia niektórych edytorów wynikają z ich współpracy z innym nakładcą. Transliterację zastosowano wg normy PN-ISO 9-2000. Pozostałe informacje, w tym rozwinięcia inicjałów imion wydawców, umieszczono w osobnych przypisach.

⁴⁵ W badanych drukach muzycznych wydanych przez Gebethnera i Wolffa, Warszawa jest albo jedynym albo pierwszym z kilku podanych miejsc edycji. Wymieniane są również filie (Łódź, Lublin, Poznań). Zob. np. S. Moniuszko, *Verbum Nobile : Pieśń Stanisława z opery* [B-dur], słowa Jana Chęcińskiego, Warszawa-Kraków : Gebethner i Wolff, [1904-1908], 7 s. ; 32 cm. Znak wyd. G. 3495 W. Na karcie tyt. u góry pieczęć: „Kazimierz Czekotowski”. Nr inwent. N 44420, sygn. 78(0.068) Moniu S - Verbu/Sta.

Leon Idzikowski (Warszawa-Kijów ⁴⁶)	13	1899-1925
G. Ricordi & C. ⁴⁷ (Mediolan)	9	1877-1923
Ferdynand Hösick (Warszawa)	7	1886-1899
[A. Piwarski] (Kraków ⁴⁸)	6	1893, 1909, 1929
Józef Zawadzki (Wilno)	6	1855, 1858
P. Ūrgenson ⁴⁹ (Moskwa, Sankt-Petersburg)	5	1892-1925
Muzgiz (Moskwa)	3	1948, 1949
K. S. [Kazimierz Stanisław] ⁵⁰ Jakubowski (Lwów)	3	1905

⁴⁶ W badanych nutach tego wydawcy zawsze występują dwa miejsca wydania: Warszawa i Kijów (Kieff). Firma L. Idzikowskiego drukowała nuty od 1873 r., w 1911 r. otwarto filię w Warszawie, którą prowadzili Andrzej Egierski, Bolesław Kofman i Samuel Węgielewski. Zob. J. Rogala, *Idzikowski Leon*, [w:] SPKP, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 347-348.

⁴⁷ Trudno jednoznacznie rozwinąć inicjały G. i C. (G.= Giovanni?, C.= Co.?, Casa?). Wydawnictwo założone w 1808 r. przez Giovanniego Ricordiego w Mediolanie (Milano), następnie prowadzone przez syna Tito (w latach 1853-1888), wnuka Giulio (1888-1912) oraz przez prawnuka Tito II (1912-1919). Po 1919 r. firma była prowadzona przez różne osoby. Od 1995 r. po fuzji z BMG Ariola występuje pod nazwą BMG Ricordi. Zob. R. Macnutt, *Ricordi*, [w:] *Grove Music Online* [online] <http://www.oxfordmusiconline.com> [dostęp 16.03.2017]; por. *Casa Ricordi*, [w:] *Wikipedia* [online] https://en.wikipedia.org/wiki/Casa_Ricordi [dostęp 16.03.2017].

⁴⁸ W nutach zapisy: „Główny skład w księgarni A. Piwarskiego i S-ki”, zob. np. S.S. Lipski, *Osiem pieśni* op. 15. [Nr 5]: *Piosenka chłopska*, dz. cyt.; oraz „Nakład i własność wydawców A. Piwarski i S-ka”, zob. H. Melcer, *3 Pieśni na jeden głos*. [Nr] 1: *Pieśń tęsknoty*, słowa Marii Konopnickiej, Kraków : Nakład i własność wydawców A. Piwarski i S-ka, [ca 1909], 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. A.P.205. Na s. tyt. zielona pieczęć: „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery” (egz. 44379), autograf ołówkiem: „Kazimierz Czekotowski” (egz. N44378). Nr inwent. N 44378 ; N 44379, sygn. 78(0.068) Melce H 3 Pieśń /1.

⁴⁹ „Perevod' sobstvennost' izdatelâ P. Ūrgensona” i S. Peterburg' u Ūrgensona ; Varšava u È. Vende i Ko. ; Kiev' u L. Idzikovskago”. Zob. Dž. Verdi, *Otello, Ariâ Ágo*, S.-Peterburg: P. Ūrgenson, [ante 1913], 7 s. ; 34 cm. Znak wyd. 14307. Na s. tyt. podpis nieczytelny oraz data: „5. 12. 1913” (czarny atrament) i pieczęć: „Vladimir Nikolaevic Preobrazenskij” (fioletowy tusz) i „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery” (zielony tusz). Tekst polski dopisany czarnym atramentem. Nr inwent. N 44992, sygn. 784.3 Verdi G - Otell-II/I. Jako miejsce wydania podawana także Moskwa oraz Lipsk, zob. A. Goldenweiser, *9 Lieder: Ave Maria* op. 1 no 3, [słowa] Feta; deutsch von L. Esbeer, Moskva-Lejpcig': P. Ūrgenson, [1901?], 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. 26624. Na s. 3: „Moskva, dozvoleno cenzuroû 5 Dekabrâ 1901 g.”, Słowa polskie K. Czekotowskiego dopisane ołówkiem. Nr inwent. N 44970, sygn.: 784.3 Golde A - Pieśń 1/3. Wydawnictwo zostało założone przez rosyjskiego edytora Pëtra Ivanoviča Ūrgensona w 1861 r. w Moskwie. W latach 1870-1903 firma wchłonęła 17 mniejszych zakładów wydawniczych, dzięki czemu stała się największym wydawnictwem rosyjskim. Ponadto, w 1897 r. utworzono jej filię w Lipsku. Zob. G. Morris, C. Dunlop, *Jürgenson [Yurgenson], Pyotr Ivanovich*, [w:] *Grove Music Online* [online] <http://www.oxfordmusiconline.com> [dostęp 16.03.2017].

⁵⁰ F. Pieczętkowski, *Jakubowski Kaźmirz Stanisław*, [w:] SPKP, s. 358-359.

F. Grąbczewski (Warszawa) ⁵¹	3	1934
M. P. Belaëff ⁵² (Lipsk)	2	1898,1912
André Johann (Offenbach <i>am Main</i>) ⁵³	2	1875, 1890
Meloman (Warszawa) ⁵⁴	2	1901
Towarzystwo Wydawnicze Muzyki Polskiej (Warszawa)	2	1934, 1936
Heugel (Paryż) ⁵⁵	1	1911
A. Stahl (Berlin) ⁵⁶ ; Gebethner i Wolff (Warszawa)	1	1908
A. Gutheil (Moskwa) ⁵⁷	1	cenzura 1889
Bosworth (Lipsk)	1	[ok. 1920]

⁵¹ Feliks Grąbczewski (1879-1950), księgarz i nakładca. W latach 1894-1899 pracował u Gustawa Sennewalda, następnie w 1900-1919 był kierownikiem składu nut w firmie Gebethner i Wolff. Od 1920 r. prowadził wraz z Ignacym Rzepeckim księgarnię oraz kierował składem nut. Po 1928 r. prowadził firmę samodzielnie, początkowo wydając drobne utwory, z czasem coraz bardziej wartościowe oraz dzieła dotychczas niewydawane. Publikował także pozycje biograficzne i dydaktyczne. Warszawska firma działała do 1945 r. Zob. C. Bąk, *Grąbczewski Feliks*, [w:] SPKP, s. 291.

⁵² Musikverlag M. P. Belaëff (Belaëff), wydawnictwo założone w 1884 r. w Lipsku przez rosyjskiego melomana i mecenasa sztuki Mitrofana Petroviča Belâeva. Zob. *M. P. Belaëff*, [online] <https://de.schott-music.com/belaieff> [dostęp 15.03.2017].

⁵³ W nutach zapisy:

- „Johann André” „in Offenbach a. M.”, zob. J.A. Hasse, *Du armes kleines Bächlein: Canzone*, bearb. von A. Schimon; deutsch von Ferd. Gumbert, Offenbach: André Johann, [187-], 5 s. ; 35 cm. Cäcilia. Geistliche und Weltliche Arien & Lieder älterer Meister Nr. (8). Znak wyd. 11069. Na okładce pieczęć: „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery” (zielony tusz). Nr inwent. N 44834, sygn. 784.3 Hasse A – Ritorn;

- „Offenbach a/M bei Joh. André”, zob. W.A. Mozart, *Figaro's Hochzeit : Duett für Sopran und Bass*, Offenbach a/M : André Joh., [18-?], 5 s. ; 35 cm. Duett-Album enthaltend Opern- und Salonmusik für zwei Singstimmen mit Begleitung des Pianoforte, hrsg. und rev. von Ferd. Gumbert No. 2. Znak wyd. 5722.XVI. Na okładce pieczęć: „Kazimierz Czekotowski artysta opery”. Nr inwent. N 44855, sygn. 784.32 Mozar WA - Wesel/Hra-Zuz.

⁵⁴ W nutach zapis: „Nakład i własność redakcyi «Melomana»”, zob. Z. Noskowski, *Nasi Górale*, wiersz T. Lenartowicza, Warszawa: Meloman, 1901, 4 s. ; 34 cm. Znak wyd. L 172 C. Na s. 2 dedykacja Adamowi Didurowi oraz nadruk: „Dozwoleno Cenzuroù g. Varšava 3 Janvarà 1900 g”, na okładce pieczęć: „Kazimierz Czekotowski artysta opery” (zielony tusz). Nr inwent. N 44543, sygn. 78(0.068) Nosko Z – Nasig. Napis wydrukowany na ostatniej stronie zawiera następującą informację: „Meloman, miesięcznik nutowy, poświęcony nowościom muzycznym swojskich i zagranicznych kompozytorów, na fortepian”.

⁵⁵ Éditions Heugel, paryskie wydawnictwo założone w 1839 r. przez Jacquesa-Léopolda Heugela (1815-1883), od 1883 r. przejęte przez jego syna Henriego-Georges'a (1844-1916). Do 1974 r. prowadzone przez rodzinę Heugelów, następnie wykupione przez firmę Alphonse Leduc. Zob. R.S. Nicholas, J. Drake, *Heugel*, [w:] *Grove Music Online* [online] <http://www.oxfordmusiconline.com> [dostęp 16.03.2017].

⁵⁶ Albert Stahl, wydawca działający od 1898 do 1920 r. w Berlinie. Współpracował m.in. z Gebethnerem i Wolffem oraz nowojorskim wydawnictwem Shirmer. Zob. *Albert Stahl*, [online] http://imslp.org/wiki/Albert_Stahl [dostęp 17.03.2017].

⁵⁷ A. Gutheil, wydawnictwo założone w 1859 r. przez Alexandra Bogdanoviča Gutheil'a (1818-1883). Moskwa jako jedyne miejsce wydania było podawane do 1930 r. Zob. *Gutheil*, [online] <http://imslp.org/wiki/Gutheil> [dostęp 17.03.2017].

Bote et Bock (Berlin)	1	1894
C. F. W. Siegel (Lipsk) ⁵⁸	1	[po 1880]
Durand (Paryż)	1	1934
E. Wende (Warszawa) ⁵⁹	1	[po 1912]
Enoch et Cie Editeurs (Paryż)	1	1896
F. Grąbczewski i I. Rzepecki ⁶⁰ (Warszawa)	1	[ok. 1925]
Gosudarstvennoe Muzykal'noe Izdatelstvo (Moskwa, Leningrad)	1	1947
Gregh Louis (Paryż); Willcocks (Londyn)	1	brak daty wydania
Gustaw Sennewald (Warszawa)	1	cenzura 1882
Gustaw Seyfarth (Lwów)	1	1920
Jean Jobert (Paryż)	1	1925
Jerzy Dunin-Borkowski (Warszawa)	1	1920
Josef Weinberger (Lipsk)	1	1911
Julij Genrich Cimmerman (Petersburg) ⁶¹	1	brak daty wydania
Maurycy Orgelbrand (Wilno)	1	1857
Otto Forberg (Lipsk)	1	[ok. 1910]
Polskie Wydawnictwo Muzyczne (Kraków)	1	1954
S. A. Krzyżanowski (Kraków) ⁶²	1	1902
Schlesinger'schen Buch- und Musikhandlung (Berlin)	1	ok. 1890
Carlo Schmidl (Triest)	1	1924
Skład Główny Księgarni Jerzy Dunin-Borkowski; Spółka Wydawnicza Nut (Warszawa)	1	1920

⁵⁸ C. F. W. Siegel, wydawnictwo założone w 1846 r. w Lipsku przez Carla Friedricha Wilhelma Siegela (1819-1869) i Edmunda Stolla (1819-1895), po śmierci C.F.W. Siegela sprzedane Richardowi Linnemannowi (1845-1909) i jego bratu. Zob. *C.F.W. Siegel*, [online] http://imslp.org/wiki/C.F.W._Siegel [dostęp 17.03.2017].

⁵⁹ Edward Wende (1830-1914). W 1858 r. założył wspólnie z Wilhelmem Sanderem księgarnię E. Wende i Sp., która pod tą nazwą, lecz pod różnym kierownictwem działała do 1928 r. Zob. J. Długosz, *Wende Edward*, [w:] SPKP, s. 944.

⁶⁰ Ignacy Rzepecki (1885-1994). Po śmierci Jana Fiszera (1863-1909) objął kierownictwo jego księgarni, równocześnie rozpoczynając działalność wydawniczą. Po 1920 r. kierownictwo działu nut i muzyki objął F. Grąbczewski. Zob. F. Pieczętkowski, *Rzepecki Ignacy*, [w:] SPKP, s. 779.

⁶¹ Właściwie Julius Heinrich Zimmermann (1851-1922 lub 1923), niemiecki wydawca i twórca instrumentów muzycznych. W 1876 r. założył wydawnictwo muzyczne (główna siedziba mieściła się w St. Petersburgu), które miało filie w różnych miastach Europy: od 1882 r. w Moskwie, od 1886 w Lipsku i od 1905 w Rydze. Zob. *Julius Heinrich Zimmermann*, [online] <http://www.amati.com/maker/zimmermann-juliusheinrich-/> [dostęp 17.03.2017].

⁶² Stanisław Andrzej Krzyżanowski (1836-1922), zob. A. Ruta, *Od wypożyczalni księzek do księgarni wydawniczej. Firma Stanisława Andrzeja Krzyżanowskiego w Krakowie w latach 1870-1900*, „Sztuka Edycji” 2013, nr 1 (4), s. 33-37.

Stowarzyszenie Pracowników Księgarskich (Warszawa)	1	1905
Wydawnictwo „Lira Polska” (Warszawa, znak wydaw. L. numer P.)	1	1919-1924
Wydawnictwo Kasy Przejrzystości i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich (Warszawa); Gebethner i Wolff (Warszawa)	1	1904
Wydawnictwo M. Arcta (Warszawa) ⁶³	1	1900
Wydawnictwo Stowarzyszenia Pracowników Księgarskich (Warszawa); Gebethner i Wolff (Warszawa)	1	1919

Powyższy wykaz może stanowić mały przyczynek do obrazu polskiej produkcji druków muzycznych w drugiej połowie XIX w. i na początku następnego stulecia (daty wydania większości pozycji zawartych w zbiorze K. Czekotowskiego). W pewnym zakresie odzwierciedla on popyt na publikowane wówczas kompozycje. Okres 1858-1872 to czas premier ponad 20 oper polskich kompozytorów, w szczególności S. Moniuszki⁶⁴. Wspomniane niżej najstarsze wydania utworów Moniuszki potwierdzają jego popularność. Gdyby wziąć pod uwagę samych edytorów abstrahując od wydanych przez nich utworów, to także można formułować ostrożne hipotezy na temat ich renoimy wśród odbiorców druków muzycznych. Pod koniec XIX w. i na początku następnego stulecia, gdy największe warszawskie szkoły muzyczne (Instytut Muzyczny Warszawski, szkoła Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego) ukończyli jedni z najwybitniejszych polskich kompozytorów, edycje ich utworów stanowiły dominującą część muzycznej produkcji wydawniczej⁶⁵. W kolekcji Czekotowskiego z wymienianych w literaturze przedmiotu⁶⁶ kompozytorów odnajdujemy S. Moniuszkę, Ludomira Różyckiego (1883-1953), Romana Statkowskiego (1859-1925), F. Szopskiego, K. Szymanowskiego, Juliusza Wertheima (1880-1928) i Adama Münchheimera (1830-1904). Spośród twórczości pieśniarskiej⁶⁷ można odnaleźć dzieła m.in. Z. Noskowskiego,

⁶³ Michał Arct (1840-1916). Od 1862 r. był kierownikiem księgarni stryja Stanisława Arcta (1818-1900), a w 1881 został jej właścicielem. Arct był znawcą nut, dzięki czemu rozwinął ich sprzedaż, założył ich wypożyczalnię oraz był autorem wielu muzycznych serii dydaktycznych i popularyzatorskich. Zob. J. Kacprzak, *Arct Michał*, [w:] SPKP, s. 14-15.

⁶⁴ W. Tomaszewski, *Warszawscy wydawcy nut w XIX wieku*, [w:] *Warszawscy drukarze – wydawcy – księgarze*, red. K. Zawadzki, Warszawa 1995, s. 32.

⁶⁵ Tamże, s. 33.

⁶⁶ M.in. A. Chodkowski, *Tradycja i postęp w twórczości warszawskiego środowiska kompozytorskiego*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 186-192.

⁶⁷ A. Matracka-Kościelna, *Twórczość pieśniarska warszawskiego środowiska kompozytorskiego w drugiej połowie XIX w.*, [w:] tamże, s. 202-216.

P. Maszyńskiego, Władysława Żeleńskiego (1837-1921) i Henryka Melcera (1869-1928). Pozostali kompozytorzy, których utwory zawarte są w kolekcji K. Czekotowskiego (pomijając wydania dzieł znanych autorów zagranicznych), nie pochodzą ze środowiska warszawskiego, bądź też nie odegrali w nim znaczącej roli, a wiadomości o ich działalności są szczątkowe. Przy czym każdy z nich pojawia się w zbiorze tylko raz.

Najstarsze wydania nut⁶⁸ to dziewiętnastowieczne edycje m.in. utworów S. Moniuszki⁶⁹, w tym nadbitka z pierwodruku *Śpiewak w obcej stronie z IV Śpiewnika domowego* wydana nakładem J. Zawadzkiego w Wilnie w 1855 r.⁷⁰ Nowsze druki pochodzą głównie z lat 30. XX w. oraz z lat powojennych. Szczególnie cenne, zwłaszcza w sytuacji całkowitego braku danych biograficznych są publikacje utworów W. Świącickiego. 14 jego pieśni zostało wydanych przez Gebethnera i Wolffa w latach 1936-1938.

Z serii wydawniczych w zbiorze K. Czekotowskiego najczęściej pojawia się Lira wydawnictwa Gebethnera i Wolffa (19 druków z lat 1893-1915) oraz Wybór Pieśni i Romansów (trzy pozycje z lat 1922-1923) ukazujący się w wydawnictwie L. Idzikowskiego.

Pieczęcie księgarni i składów nut na drukach mogą stanowić cenne źródło informacji pozwalające na ustalenie m.in. roku wydania nut. Ich obecność potwierdza również pewną synchroniczność działalności edytorskiej danego wydawcy i kolportażu jego wytworów typograficznych. W zbiorze K. Czekotowskiego zidentyfikowano następujące pieczęcie (podaję z zachowaniem oryginalnej pisowni):

- „Kuncewicz i Hofman dawniej St. Sadowski. Księgarnia i Skład nut. Warszawa Marszałkowska 91” (w wydawnictwie A. Gutscheil);
- „Leon Idzikowski w Kijowie, Skład Nut Warszawa, Marszałkowska 119” (w wydawnictwie P. Jurgensona);
- „Gebethner i Wolff Księgarnia i skład nut Poznań, ul. Ratajczaka 36”;
- „Księgarnia Powszechna Warszawa Marszałkowska 139” (przy wydawnictwie Gebethnera i Wolffa);
- „Czytelnik Spółdz. Wydaw.-Oświatowa Księgarnia i Skład Nut W-wa, Nowy Świat 47, tel. 828-85” (przy wydawnictwie Muzgiz);

⁶⁸ Dla identyfikacji i uzupełnienia dat wydania nut przeprowadzono porównanie druków z kolekcji K. Czekotowskiego z publikacjami będącymi w posiadaniu BN. W tym celu wykorzystano także informacje m.in. z Karlsruhe Virtual Catalog oraz z centralnego katalogu zbiorów polskich bibliotek naukowych NUKAT. Analizę tego typu przeprowadzono tylko w przypadku wątpliwej daty wydania lub jej braku.

⁶⁹ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki*, Warszawa 1970, s. 183-199.

⁷⁰ S. Moniuszko, *Śpiewak w obcej stronie*, [słowa] J.B. [Józefa Bohdana] Zaleskiego, Wilno: Nakładem Józefa Zawadzkiego, [1855], s. 36-37 ; 34 cm. Znak wyd. J.4.Z..(9)4. PIERWODRUK. Nadbitka z „Czwarty Śpiewnik Domowy St. Moniuszki”. Na s. tyt. ręczny podpis: „K. Czekotowski”. Nr inwent. N 44418, sygn. 78(0.068) Moniu S – Śpiew.

- „L. Fischer. Księgarnia i skład nut. Łódź” (przy wydawnictwie G. Sennewalda);
- „Skład nut, E. Wende Ska” i „Heugel” (pieczętka okrągła, nieczytelna i częściowo zniszczona; przy wydawnictwie Heugel);
- „Księgarnia i Skład Nut Muzycznych G. Sennewalda w Warszawie, Miodowa 6” (przy wydawnictwie Maurycego Orgelbranda).

W niniejszym artykule nie uwzględniłam wszystkich moich ustaleń dotyczących kolekcji K. Czekotowskiego, pominęłam m.in. analizę dedykacji zawartych w drukach oraz temat odręcznie sporządzonych przekładów (także przez śpiewaka). Mogę się jednak pokusić o stwierdzenie, że rozpatrywana w kilku aspektach kolekcja Czekotowskiego odzwierciedla w pewien sposób ogólny muzyczny repertuar wydawniczy oraz artystyczny w Polsce końca XIX w. i okresu międzywojennego. Dotyczy to przede wszystkim wyboru wydawców oraz form muzycznych. Nuty znajdujące się w zbiorze stanowią niekiedy unikalny materiał źródłowy, niezbędny do badań zwłaszcza nad działalnością zapomnianych dziś kompozytorów, szczególnie tych, których twórczość zaginęła w całości lub w dużej części podczas II wojny światowej. Same druki i odręczne notatki pozostawione na poszczególnych egzemplarzach mogą być cenną informacją nie tylko dla muzykologów, ale też m.in. dla historyków drukarstwa muzycznego.

Bibliografia

- Albert Stahl*, [online] http://imslp.org/wiki/Albert_Stahl [dostęp 17.03.2017].
- Bąk C., *Grąbczewski Feliks*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 291.
- Bleichmann, Julius*, [online] http://imslp.org/wiki/Category:Bleichmann,_Julius [dostęp 13.03.2017].
- C.F.W. Siegel*, [online] http://imslp.org/wiki/C.F.W._Siegel [dostęp 17.03.2017].
- Chmara-Żaczekiewicz B., *Waghalter Henryk*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM : część biograficzna*. [T. 12]: *W-Ż*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2012, s. 9.
- Chodkowski A., *Tradycja i postęp w twórczości warszawskiego środowiska kompozytorskiego*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku [materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, 10-12 XI 1976 r.]*, pod red. A. Spóza, Warszawa 1980, s. 183-192.
- Cmentarz Powązkowski w Warszawie*, [online] <http://www.sowa.website.pl/powazki/Pochowani/spiszm.html> [dostęp 13.03.2017].
- Czekotowski Kazimierz*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2: *1900-1980*, [komitet red. Z. Wilski i in.], Warszawa 1994, s. 136-137.
- Długosz J., *Wende Edward*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 944.
- Dziadek M., *Od Szkoły Dramatycznej do Uniwersytetu. Dzieje wyższej uczelni muzycznej w Warszawie 1810-2010*. [T. 1]: *1810-1944*, [T. 2]: *1945-2010*, Warszawa 2011-2016.
- Gawęcka K.I., *Halina Mickiewiczówna. Ciepło głosu i serca*, Gdańsk 2009.

Gillowa, Janina, [w:] Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki, [online] http://www.bibliotekapiosenki.pl/Gillowa_Janina [dostęp 3.03.2017].

Gutheil, [online] <http://imslp.org/wiki/Gutheil> [dostęp 17.03.2017].

Jan Kusiewicz. *Doktor honoris causa Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku. Gdańsk, 19 listopada 2012 roku*, red. D. Dopierała, Gdańsk 2012.

Janczewska-Sołomko K., *Suzin Adam Ewaryst*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, T. 46: *Surmacki Leopold – Szaniawski Józefat (Józefat) Konstanty*, Warszawa-Kraków 2009-2010, s. 107-108.

Jasiński R., *Na przełomie epok. Muzyka w Warszawie (1910-1927)*, Warszawa 1979.

Julius Heinrich Zimmermann, [online] <http://www.amati.com/maker/zimmermann-juliusheinrich/> [dostęp 17.03.2017].

Kacprzak J., *Arct Michał*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 14-15.

Kaczanowski M., *Kazimierz Czekotowski: życie, działalność artystyczna i pedagogiczna*, praca magisterska napisana pod kierunkiem P. Kusiewicza, Gdańsk 1994, przechowywana w Archiwum, w *Magazynie BG AMuz.*, nr inwent. PD 2765, sygn. 78(043) III - Kac-Kaz.

Kański J., *Anselmi Giuseppe*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM: część biograficzna*. [T. 1]: *A-B*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1979, s. 55.

Kański J., *Bonci Alessandro*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM: część biograficzna*. [T. 1]: *A-B*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1979, s. 361.

Kosińska M., *Zbigniew Śliwiński*, [online] <http://culture.pl/pl/tworca/zbigniew-sliwinski> [dostęp 10.03.2017].

Krassowski J., *Pamięci Pawła Podejki*, [w:] P. Podejko, *Życie muzyczne dawnego Gdańska, Pomorza i Kujaw*, Gdańsk 2001, s. 7-9.

Krassowski J., *Pasierb, Jan Orland*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918-2000. Praca zbiorowa*. T. 2: *Biogramy*, pod red. M. Podhajskiego, Gdańsk-Warszawa 2005, s. 732-733.

Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku [materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, 10-12 XI 1976 r.], pod red. A. Spóza, Warszawa 1980.

Lewicki M., *Wydawnictwa nutowe krakowskiej oficyny Juliusza Wildta*, „Młoda Muzykologia” 2013, s. 107-116.

Łukaszewski M.T., *Mąkosza Edward*, [w:] *Kompozytorzy polscy 1918-2000. Praca zbiorowa*. T. 2: *Biogramy*, pod red. M. Podhajskiego, Gdańsk-Warszawa 2005, s. 605-606. *M. P. Belaieff*, [online] <https://de.schott-music.com/belaieff> [dostęp 15.03.2017].

Macnutt R., *Ricordi*, [w:] *Grove Music Online* [online] <http://www.oxfordmusiconline.com> [dostęp 16.03.2017].

Maćkowiak-Koszykowska M., *Konrad Pałubicki (1910-1992). Pamięci Profesora Konrada Pałubickiego*, „Rocznik Informacyjny” 1993, nr 20-21, s. 357-372.

Marczyńska J., *Lipski Stanisław Samuel*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM: część biograficzna*. [T. 5]: *K,l,l*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 366-367.

Maria Czekotowska, [w:] *Encyklopedia teatru polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/42747/maria-czekotowska> [dostęp 13.03.2017].

Matracka-Kościelna A., *Twórczość pieśniarska warszawskiego środowiska kompozytorskiego w drugiej połowie XIX w.*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku [materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, 10-12 XI 1976 r.]*, pod red. A. Spóza, Warszawa 1980, s. 202-216.

- Mazur K., *Pierwodruki Stanisława Moniuszki*, Warszawa 1970.
- Michalska A., *Henryk Skirmuntt – zapomniany poeta i kompozytor*, [w:] *Biblioteka Muzyczna 2000-2006 = Music Library 2000-2006*, red. S. Hrabia, A. Spóz, Warszawa 2008, s. 183-191.
- Miklaszewska J., *Wielhorski Aleksander*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM : część biograficzna*. [T. 12]: *W-Ż*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2012, s. 161-162.
- Mitscha A., *Witold Friemann. Życie i twórczość*, Katowice 1980.
- Morris G., Dunlop C., *Jürgenson [Yurgenson], Pyotr Ivanovich*, [w:] *Grove Music Online* [online] <http://www.oxfordmusiconline.com> [dostęp 16.03.2017].
- Nicholas R.S., Drake J., *Heugel*, [w:] *Grove Music Online* [online] <http://www.oxfordmusiconline.com> [dostęp 16.03.2017].
- Nowak A., *Rybicki Feliks Bronisław Tymoteusz*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM : część biograficzna*. [T. 8]: *Pe-r*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 530-531.
- Pieczętkowski F., *Jakubowski Kaźmirz Stanisław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, 358-359.
- Pieczętkowski F., *Rzepecki Ignacy*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 779-780.
- Poniatowska I., *Twórczość symfoniczna i kameralna środowiska warszawskiego w latach 1860-1914*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku [materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, 10-12 XI 1976 r.]*, pod red. A. Spóza, Warszawa 1980, s. 225-226.
- Profesor Roman Heising 1901-1989. W stulecie urodzin*, [red. J. Krassowski], Gdańsk 2002.
- Prokopowicz M., *Muzyczny ruch wydawniczy*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku [materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, 10-12 XI 1976 r.]*, pod red. A. Spóza, Warszawa 1980, s. 249-266.
- Rogała J., *Idzikowski Leon*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 347-348.
- Ruta A., *Od wypożyczalni księzek do księgarni wydawniczej. Firma Stanisława Andrzeja Krzyżanowskiego w Krakowie w latach 1870-1900*, „Sztuka Edycji” 2013, nr 1 (4), s. 33-37.
- Rutkowska A., *Działalność pedagogiczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego (1860-1918)*, Warszawa 1967.
- Skirmunt K., *Moje wspomnienia 1866-1945*, Rzeszów 1998.
- Słownik biograficzny teatru polskiego. T. 2: 1900-1980*, [komitet red. Z. Wilski i in.], Warszawa 1994.
- Szczepańska-Malinowska E., *Friemann Witold*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM : część biograficzna*. [T. 3]: *E,f,g*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1987, s. 164-165.
- Święcicka J., *Mateusz Święcicki. Biografia*, [online] <https://mateuszswiecicki.pl/biografia/> [dostęp 01.02.2017].
- Tomaszewski W., *Warszawscy wydawcy nut w XIX wieku*, [w:] *Warszawscy drukarze – wydawcy – księgarze*, red. K. Zawadzki, Warszawa 1995, s. 28-40.
- Warszawskie Zabytkowe Pomniki Nagrobne*, [online] https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=6209 [dostęp 10.03.2017].
- Zaczyński A., *Zakopiański jubilat*, „Tygodnik Powszechny” 1975, nr 21, s. 4.
- Zawilski A., *Wydział III Wokalno-Aktorski*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku 1947-1997. Księga Jubileuszowa*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 1997, s. 69-70.